

بررسی ویژگی‌های ساختاری قالی بشرویه*

اکرم عبدالله‌زاده مقدم**
منا سلطانی***
محمدرضا خیرالهی****

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

چکیده

بشرویه یکی از مناطق بافت قالی در استان خراسان جنوبی است. نزدیک به یک قرن است که مردم این ناحیه به بافت قالی‌هایی با سبک خاص خود اشتغال دارند، اما طی دهه‌های اخیر بر اثر عوامل مختلفی مانند تغییر سبک زندگی مردم محلی، رواج استفاده از قالی‌های ماشینی و بافت قالی‌هایی با سبک شهری (مانند ناین)، بافت این نوع قالی‌ها نیز به دست فراموشی سپرده شده است. از سویی دیگر قالی بشرویه همیشه با نام قالی فردوس (شهرستان همجوار بشرویه) در بازار عرضه می‌شده که این امر خود باعث ناشناخته ماندن این دست‌بافته شده است. بر این اساس بررسی و شناخت ویژگی‌های قالی بشرویه از نظر طرح و نقش، رنگ‌بندی و ویژگی‌های فنی آن لازم و ضروری است که از اهداف اصلی مقاله حاضر بوده است. این پژوهش از نوع پژوهش‌های بنیادی و روش آن توصیفی تحلیلی است که با تکیه بر مطالعات میدانی صورت گرفته است. قلمرو پژوهش شامل شهر بشرویه و جامعه آماری آن شامل قالی‌های اصیل بشرویه و همچنین افرادی بودند که در زمینه بافت و عرضه قالی بشرویه (بافندگان، تولیدکنندگان و دلالان و واسطه‌های محلی) فعالیت داشتند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد قالی اصیل بشرویه از نوع قالی‌هایی با سبک روستایی بوده که به صورت باریک و بلند بافته می‌شدند. معمولاً تمام مراحل تولید اعم از تهیه مواد اولیه و ابزار، رنگرزی و چله‌کشی تا بافت توسط شخص بافنده صورت می‌گرفته است. با توجه به آنکه بافت قالی در بشرویه قدمت بسیار طولانی ندارد و از حدود سال‌های ۱۳۱۰ شمسی با رکود برک‌بافی در منطقه رواج پیدا کرده، طرح و نقش قالی‌ها نیز اقتباسی و رهاورد سایر مناطق بافت بوده است. از طرح‌های رایج در منطقه می‌توان به انواع طرح‌های ترنجی، ترکمنی، عربی و طرح‌های معروف به ارسک اشاره کرد. در این میان طرح‌های ترنجی نسبت به سایر طرح‌ها از فراوانی بیشتری برخوردارند.

هنرهای ایران

دوفصلنامه علمی هنرهای صنعتی ایران

سال چهارم، شماره ۲، پیاپی ۷

پاییز و زمستان ۱۴۰۰

۱۳۷

کلیدواژه‌ها:

بشرویه، قالی سبک روستایی، طرح و نقش، شیوه بافت، رنگ‌بندی.

* این مقاله حاصل پایان‌نامه مقطع کارشناسی‌ارشد فرش دانشگاه هنر تهران با عنوان *شناسایی قالی بشرویه و بررسی علل کاهش رغبت به بافت قالی‌های اصیل منطقه به راهنمایی دکتر منا سلطانی است.*

** دانشجوی کارشناسی ارشد فرش، دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران / aabdollahzade94@gmail.com

*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، مربی گروه فرش، دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) / soltanimona16@gmail.com

**** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، مربی گروه فرش، دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران / kheirollahi.r@art.ac.ir

۱. مقدمه

شهرستان بشرویه به مرکزیت شهر بشرویه در شمال غرب استان خراسان جنوبی واقع شده که از شمال با شهرستان بردسکن (استان خراسان رضوی)، از جنوب و غرب با شهرستان طبس و از شرق با شهرستان فردوس همجوار است (تصویر ۱). این شهرستان یکی از مناطق بافت قالی در استان خراسان جنوبی است که با توجه به شرایط اقلیمی آن، طی یکصد سال گذشته تولید قالی نقش مهمی در اقتصاد خانوارهای منطقه داشته است. شیوه متداول و سنتی بافت قالی در بشرویه، تولید قالی‌های کوچک پارچه بر روی دارهای افقی با سبک روستایی بوده که امروز تولید آن به حداقل ممکن رسیده است؛ به طوری که اکثر بافندگان جوان‌شناختی از قالی‌های اصیل منطقه نداشته و بیشتر به بافت قالی‌هایی با سبک شهری و طرح‌های به اصطلاح نایینی روی آورده‌اند.

تصویر ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان بشرویه در استان خراسان جنوبی

تاکنون تحقیقات بسیاری در خصوص قالی‌بافی در استان خراسان جنوبی و مناطق بافت آن مانند بیرجند، مود، درخش، فردوس صورت گرفته، اما هیچ‌گونه پژوهش جامعی با هدف شناخت قالی بشرویه انجام نشده است. از طرفی تولیدات سنتی بشرویه با توجه به هم‌جواری آن با شهرستان فردوس (شهرستان بشرویه تا آبان سال ۱۳۸۷، یکی از بخش‌های شهرستان فردوس بود)، با نام محصولات این شهرستان در بازار عرضه و خرید و فروش می‌شدند که این خود باعث محجور ماندن نام بشرویه به‌عنوان یکی از مناطق بافت قالی در استان خراسان جنوبی بوده است. عوامل فوق در کنار کاهش بیش از حد تولید قالی‌های سنتی در این منطقه، انجام پژوهشی برای شناخت همه‌جانبه قالی بشرویه را لازم و ضروری می‌نماید. بنابراین پاسخ‌گویی به سؤالات زیر از اهداف اصلی پژوهش حاضر است:

۱. سابقه قالی‌بافی در بشرویه به چه زمانی بازمی‌گردد؟ ۲. قالی‌های بشرویه دارای چه ویژگی‌هایی از نظر طرح و نقش، تکنیک بافت، رنگ‌بندی و ابعاد هستند؟ ۳. در بافت قالی بشرویه از چه ابزارها و مواد اولیه‌ای استفاده می‌شده است؟

این پژوهش از نوع پژوهش‌های بنیادی به‌شیوه توصیفی تحلیلی است که گردآوری داده‌های آن مبتنی بر مطالعات میدانی بوده است. قلمرو

پژوهش شامل شهر بشرویه از بخش مرکزی و دهستان رقه از بخش ارسک شهرستان بشرویه بوده است (تصویر ۲).

در این پژوهش به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات جامع در راستای تبیین ویژگی‌های قالی‌های اصیل بشرویه، هم‌راستا با شناسایی و بررسی قالی‌های قدیمی منطقه و ثبت اطلاعات مربوط به آن‌ها در قالب پرسشنامه‌ای از پیش طراحی‌شده، پرسشنامه‌ای ترکیبی (شامل سؤالات باز و بسته) در اختیار تعدادی از افرادی که سابقه فعالیت در زمینه بافت و عرضه قالی بشرویه داشتند قرار گرفت. بر این اساس پژوهش فوق دارای دو جامعه آماری بود. حجم نمونه برای جامعه نخست حدود ۳۷ نمونه از قالی‌های اصیل بشرویه موجود در منازل و اماکن عمومی مانند مساجد و تکایا بود و برای جامعه دیگر شامل ۲۵ نفر از افرادی بود که در زمینه بافت، تولید و عرضه قالی بشرویه فعالیت داشتند. با توجه به آنکه آمار مشخصی از تعداد فعالان در این حوزه وجود نداشت، از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی (گلوله برفی) برای نمونه‌گیری استفاده شد. مطابق جدول (۱)، ۱۶ نفر از پاسخ‌دهندگان (۲ نفر مرد و ۱۴ نفر زن) بافندگانی بودند که ۵۰ درصد آنان بیش از سی سال سابقه بافندگی داشتند و همگی از ۶ یا ۷ سالگی به بافت قالی اشتغال داشتند. افرادی که در پژوهش حاضر به‌عنوان تولیدکننده (۱ نفر زن و ۴ نفر مرد) شناسایی شدند نیز در واقع بافندگانی بودند که برای درآمد بیشتر، مواد اولیه را در اختیار بافندگان دیگر قرار می‌دادند و بعد از اتمام بافت دستمزد آن‌ها را پرداخت می‌کردند. چهار نفر دیگر از مصاحبه‌شوندگان نیز واسطه‌هایی بودند که به‌عنوان دلال و فروشنده قالی بشرویه فعالیت می‌کردند. همان‌طور که جدول (۱) نشان می‌دهد، ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان در زمان مصاحبه بیش از پنجاه سال داشته‌اند و سابقه فعالیت آن‌ها حداقل مربوط به بیست سال گذشته بوده است.

شایان ذکر است در انجام پژوهش فوق، پژوهشگر با مشکلاتی مانند عدم وجود منابع کتابخانه‌ای کافی، ناآگاهی از آمار دقیق بافندگان در قید حیات، کمبود افراد پیشکسوت شاخص در این زمینه، حضور ذهن نداشتن و کهنوت سن مصاحبه‌شوندگان و توضیح مکرر سؤالات برای مخاطبان بی‌سواد و پرسیدن به بیان‌ها و شیوه‌های مختلف برای رسیدن به هدف سؤال مواجه بود.

جدول ۱: ویژگی‌های دموگرافیک مصاحبه‌شوندگان (بافته، تولیدکننده و فروشنده) (نگارنده)

ردیف	ویژگی‌ها	انواع	فراوانی	درصد فراوانی
۱	جنسیت	زن	۱۵	۶۰
		مرد	۱۰	۴۰
		جمع کل	۲۵	۱۰۰
۲	حوزه فعالیت	بافته	۱۶	۶۴
		تولیدکننده	۵	۲۰
		دلالت یا فروشنده	۴	۱۶
		جمع کل	۲۵	۱۰۰
۲	سن	۵۰ تا ۶۰ سال	۷	۲۸
		۶۰ تا ۷۰ سال	۸	۳۲
		۷۰ تا ۸۰ سال	۷	۲۸
		بالای ۸۰ سال	۳	۱۲
		جمع کل	۲۵	۱۰۰
۳	میزان تحصیلات	بی‌سواد	۷	۲۸
		اکابر	۱۳	۵۲
		دیپلم	۵	۲۰
		جمع کل	۲۵	۱۰۰

تصویر ۲: نقشه تقسیمات شهرستان بشرویه
(<https://boshruyeh.ir>)

۱-۱. پیشینه تحقیق

بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون پژوهش‌های بسیاری در خصوص قالی‌بافی استان خراسان جنوبی و مناطق مختلف بافت آن مانند بیرجند، مود، درخش، فردوس و طبس صورت گرفته، اما در هیچ‌یک از آن‌ها به قالی بشرویه اشاره‌ای نشده است. برای مثال در دو کتابی که تاکنون درباره قالی خراسان نگاشته شده، نخست کتاب برگی از قالی خراسان نوشته تورج ژوله، سال ۱۳۷۵ و کتاب بر کویرهای سبز جنوب: فرش خراسان تألیف شیرین صوراسرافیل سال ۱۳۸۳، هیچ‌گونه اطلاعاتی درباره قالی بشرویه ارائه نشده است.

در سایر پژوهش‌ها نیز به ارائه اطلاعات کلی درباره قالی‌های اصیل بشرویه بسنده شده است. حسن سلیمی در کتاب بشرویه: مجموعه‌ای خودپالایه سال ۱۳۹۶، به جایگاه تولید قالی‌های اصیل بشرویه در اقتصاد خانوارهای این ناحیه در سال‌های رونق خود اشاره و دلایل رکود آن را بررسی کرده است. نرگس رضوانی نیز در پایان‌نامه خود با عنوان معرفی و شناخت ادبیات عامه شهرستان بشرویه به سال ۱۳۸۹، فقط به ذکر نام طرح‌های رایج در قالی‌های بشرویه مانند «بازوبندی، خودرنگ، موسی‌آبادی، پنجه غلط، ترنجی و ترکمانی» پرداخته است.

مؤسسات و نهادهای ذی‌ربط در شهر بشرویه نیز مستنداتی در این زمینه نداشتند و فقط اطلاعات مختصری را مدیرعامل شرکت تعاونی فرش روستایی بشرویه در مصاحبه مطرح کردند که از آن استفاده گردید. بنابراین پژوهش حاضر نخستین پژوهشی است که به بررسی و معرفی

ویژگی‌های قالی اصیل بشرویه از زوایای مختلف مانند تکنیک بافت، ابعاد، طرح و نقش و رنگ‌بندی، ابزار بافت و مواد اولیه می‌پردازد.

۲. قالی بشرویه

پیشینه تاریخی بشرویه نشان می‌دهد که در دوره‌های مختلف تولید انواع دست‌بافته‌ها مانند برک^۱، گلیم و جاجیم در این ناحیه رواج داشته به طوری که بشرویه برای قرن‌ها یکی از مراکز مهم برک‌بافی در ایران بوده است. تیمور جهان‌گشا نیز درباره آن می‌نویسد: مردم بشرویه «... از کرک بز، برک ببافند و با موی بز جاجیم و گلیم بسازند» (برایون ۱۳۷۲: ۸۲). اما به مرور زمان، با رشد تکنولوژی و شکل‌گیری کارخانه‌های ریسندگی و بافندگی در ایران، تولید پارچه‌های سنتی مانند برک کاهش یافت یا کاملاً منسوخ شد. مردم بشرویه نیز که سابقه طولانی در بافت این نوع پارچه‌ها داشتند و تولید برک نقش مهمی در اقتصاد و معیشت خانواده‌ها داشت، کم‌کم به قالی‌بافی روی آوردند.

طی انجام مطالعات میدانی نیز بافندگانی که بیش از ۷۰ سال سن داشتند (حدود ۳۷/۵ درصد بافندگان)، اذعان می‌کردند که مادرانشان به قالی‌بافی اشتغال نداشتند بلکه بافندگان حرفه‌ای برک و پارچه بوده‌اند و با کاهش رونق پارچه‌بافی و ورود قالی‌بافی، فرزندان خود را به یادگیری آن ترغیب می‌کردند. بنابراین می‌توان گفت قالی‌بافی در بشرویه پس از رکود برک‌بافی رواج پیدا کرده است که با استناد بر گفته‌های

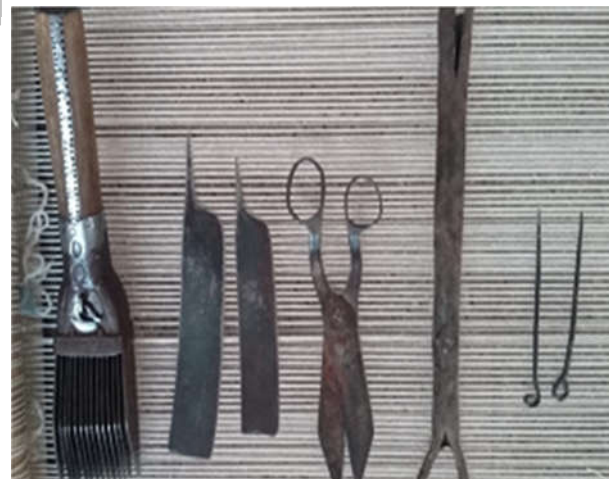

مسئولین فرد فعال در این زمینه (قاسمیان، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۰/۳/۶)، تاریخ آن به دهه نخست سده چهاردهم شمسی بازمی‌گردد. مطابق نظرسنجی‌های صورت‌گرفته سال‌های پروتق تولید آن نیز بین سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۷۵ بوده است. چنان‌که مطابق گفته‌های احمد دهبوکی، مدیرعامل شرکت تعاونی فرش دست‌باف روستایی بشرویه، در دهه ۵۰ خورشیدی تقریباً در اکثر منازل یک دار زمینی برای بافت قالی سنتی بشرویه یافت می‌شد؛ اما در حال حاضر تعداد این دارها انگشت‌شمار است (دهبوکی، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۰/۱۱/۱۰).

تصویر ۳: نحوه مفروش کردن اتاقی به مساحت ۱۵ مترمربع (نگارنده اول)

۱-۲. ویژگی‌های فنی قالی بشرویه

قالی‌های بشرویه دارای بافتی درشت یا به اصطلاح خرسی بافت بودند که معمولاً در سایز کناره و قالیچه بافته می‌شدند. اما بافت قالی‌های باریک و بلند (کناره) معروف به باهو^۲ با عرض ۱ تا ۱/۵ متر و طول ۳ تا ۴ متر فراوانی بیشتری داشته است. ابعاد قالیچه‌ها نیز بین ۲×۱ متر و ۲×۱/۵ متر متغیر بوده است. چنان‌که مطابق جدول ۲ حدود ۸۱ درصد قالی‌های بررسی شده دارای عرض حداقل ۱ متر و طول حداکثر ۴ متر هستند و کمتر از ۱۹ درصد آن‌ها در ابعاد کوچک‌تر بافته شده‌اند. از مهم‌ترین دلایل آن می‌توان به سبک فرش کردن اتاق‌های خانه‌های قدیمی در این منطقه اشاره کرد که معمولاً با سه یا چهار تخته قالی پوشانده می‌شدند. برای مثال مطابق تصویر ۳، اتاقی با مساحت ۱۵ مترمربع توسط ۳ تخته قالی با ابعاد ۱/۲۰ متر و طول ۳ متر و یک تخته قالی با عرض ۱/۴۰ متر و طول ۳ متر مفروش شده است.

تصویر ۴: ابزار و لوازم بافت، به ترتیب از راست به چپ: سوزنوک، وازنوک، فیچی کج، پکی، دستوک (نگارنده)

تارپود قالی‌ها از جنس پنبه و پرز آن‌ها از جنس پشم بوده که به‌طور معمول پودها، نخ ۱۲ لا و به رنگ سیاه بوده‌اند. طبق گفته بافندگان و تولیدکنندگان پشم مورد استفاده از دام‌های بومی مشهد و در صورت نیاز از سایر مناطق مانند گرگان، سیرجان و کرمان تأمین می‌شدند. در رنگرزی ایلاف پشم با توجه به رنگ مورد نظر از رنگ‌های گیاهی و شیمیایی (از نوع رنگ‌های جوهری) استفاده می‌شده و رنگرزی معمولاً توسط شخص بافنده به اندازه پشم مورد نیاز برای بافت یک جفت قالی صورت می‌گرفته است. برای مثال رنگ جوزی (قهوه‌ای) از پوست گردو، بلگی (برگ تاک) / سبز روشن) از برگ تاک و هلی (کرم متمایل به صورتی) از ترکیب روناس و ضمه (زاج سفید) به دست می‌آمده، اما در تهیه سایر رنگ‌ها مانند رنگ‌های لاک (قرمز)، آبی، آتشی (نارنجی تیره)، تخم لاک (قرمز تیره / عنابی)، گلی، سیاه و جز آن از رنگزاهای شیمیایی استفاده می‌کردند. بافت روی دارهای افقی (خوابیده) و چله‌کشی توسط سه نفر به روش عشایری (زمینی) انجام می‌شده است. دستوک (دفتین) ۳، قیچی ۴ و پکی ۵ (چاقو) رایج‌ترین ابزار مورد استفاده در بافت قالی‌ها بودند که توسط آهنگران محلی ساخته می‌شدند (تصویر ۴). گره رایج در بافت قالی‌ها از نوع نامتقارن راست (زسته گره) است. بنابراین جهت خواب فرعی پرزها به سمت راست تمایل دارد و معمولاً در هر ۶/۵ سانتی‌متر حدود ۱۴ تا ۱۶ گره بافته می‌شده است. به‌علاوه در بافت قالی‌ها از دو پود که از نظر قطر، جنس و رنگ یکسان بودند به‌صورت رفت و برگشت استفاده می‌شده است. پود اول به‌صورت سفت و محکم و پود دوم به‌صورت نیمه‌مواج کشیده می‌شده و نحوه زیر و رو کردن تارها توسط پود دوم، خلاف پود اول بوده است. در نتیجه تکنیک بافت حاصل نیم‌لول بوده که در پشت قالی‌ها به‌ازای هر گره یک قوس کامل و یک نیم‌قوس قابل مشاهده است.

جدول ۲: بررسی ویژگی قالی‌ها (نگارنده)

ردیف	ویژگی‌ها	انواع	فراوانی	درصد فراوانی
۱	ابعاد	عرض ۱ تا ۱/۵ متر و طول ۳ تا ۴ متر	۳۰	۸۱/۰۸
		عرض ۱ تا ۱/۵ متر و طول ۲ متر	۷	۱۸/۹۱
		جمع کل	۳۷	۱۰۰
۲	نوع گره	مقارن	۰	۰
		نامتقارن	۳۷	۱۰۰
		جمع کل	۳۷	۱۰۰
۳	تعداد پود	یک پود	۰	۰
		دو پود	۳۷	۱۰۰
		بیش از دو پود	۰	۰
		جمع کل	۳۷	۱۰۰
۴	نوع شیرازه	متصل	۳۷	۱۰۰
		منفصل	۰	۰
		جمع کل	۳۷	۱۰۰
۵	مکانیزم بافت	لول	۰	۰
		نیم‌لول	۳۷	۱۰۰
		تخت	۰	۰
		جمع کل	۳۷	۱۰۰
۶	مواد اولیه	پنبه	۳۷	۱۰۰
		پنبه (سیاه‌رنگ)	۳۷	۱۰۰
		پشم	۳۷	۱۰۰

شیرازه از نوع پیچشی متصل ساده تک‌رنگ و معمولاً به رنگ روناسی و هم‌رنگ با زمینه قالی بوده که به‌صورت هم‌زمان با بافت قالی بر روی نخ‌های زفت^۷ پیچیده می‌شده است.

۲-۲. طرح و نقش قالی بشرویه

با توجه به آنکه شروع قالی‌بافی در بشرویه به ابتدای قرن ۱۴ شمسی بازمی‌گردد و پیش از آن بافت قالی در این ناحیه رواج نداشته، در سال‌های آغازین ملزومات بافت مانند رنگ‌های جوهری و نقشه یا الگوی بافت توسط تجار از سایر مناطق به این منطقه آورده شده است. برای مثال نخستین طرح‌هایی که در این منطقه رواج یافته، طرح‌های ترکمنی بوده که رهاورد تجار مشهدی بوده است. سایر طرح‌ها و نقوش نیز به‌مرور زمان از سایر مناطق هم‌جوار به بشرویه آورده شده‌اند؛ مانند نقشه‌های عربی که به‌دلیل مهاجرت عشایر عرب نواحی بیرجند و فردوس در بشرویه رواج یافته یا طرح‌های ترنجی (گرد، گوری، نه‌گلی، خوشه‌انگوری) که از قالی‌های کرمان و یزد اقتباس شده‌اند.

طبق نظرسنجی صورت گرفته، حدود ۵۶/۲۵ درصد بافندگان، ذهنی‌بافی را رایج‌ترین روش پیاده‌سازی نقشه قالی بیان کرده‌اند؛ اما ضمن تحقیقات بیشتر مشخص شد که بافندگان ابتدا نقشه‌ها را از پشت سایر قالی‌ها خوانش می‌کردند و به‌مرور بر اثر تکرار بافت، نقشه را

حفظ می‌شدند و حفظی‌بافی را با نام ذهنی‌بافی مطرح می‌کردند. به‌علاوه طی تحقیقات میدانی تعداد زیادی نقشه‌قالی در خانه‌های بافندگان به دست آمد که از روی نقوش قالی‌های دیگر کپی‌برداری شده بودند (تصاویر ۵ و ۶). مجموع داده‌های به‌دست‌آمده حاکی از آن است که بافندگان نقشه‌های جدید را از پشت قالی‌ها خوانش می‌کردند یا آن‌ها را بر روی کاغذ پیاده کرده، طبق ذوق و سلیقه خود می‌بافتند. به‌مرور زمان نیز با تکرار بافت مجموعه‌ای از نقشه‌ها را حفظ می‌شدند و به‌صورت حفظی یا ذهنی می‌بافتند و به نسل بعدی آموزش می‌دادند. معروفیت طرح‌ها و نقوش رایج در منطقه بشرویه معمولاً بر پایه ساختار طرح و نقش، مانند قالی ترنجی خوشه‌انگوری یا سرمنشأ طرح‌ها و نقوش، مانند نقشه‌عربی و نقشه‌ترکمانی بوده است. بر این اساس می‌توان طرح‌ها و نقوش رایج در متن و حاشیه‌قالی‌ها را طبقه‌بندی و بررسی کرد (جدول ۳).

تصویر ۶: نمونه‌ای از نقشه به‌دست‌آمده از خانه بافندگان (نگارنده اول)

تصویر ۵: نمونه‌ای از نقشه به‌دست‌آمده از خانه بافندگان (نگارنده اول)

جدول ۳: بررسی انواع طرح‌ها در متن و حاشیه‌قالی‌ها (نگارنده)

ردیف	موقعیت طرح	نوع طرح	فراوانی	درصد فراوانی	
۱	متن	ترنجی	۱۸	۴۸.۶۴	
		لچک‌ترنج (نقشه جدید)	۵	۱۳.۵۱	
		ترکمنی	۳	۸.۱۰	
		عربی	۳	۸.۱۰	
		ارسک	ترنجی ارسک	۴	۱۰.۸۱
			شاه‌عباسی ارسک	۴	۱۰.۸۱
		جمع کل	۳۷	۱۰۰	
۲	حاشیه	واژ	۲	۵.۴۰	
		چرکی	۲	۵.۴۰	
		مشهدی	۱	۲.۷۰	
		ساده	۳۲	۸۶.۴۸	
		جمع کل	۳۷	۱۰۰	

۳. طرح‌های رایج در متن قالی‌ها

۱.۱.۳ طرح‌های ترنجی

طرح‌های ترنجی در اصطلاح به طرح‌هایی در بشرویه اطلاق می‌شوند که متن قالی با انواع مختلف ترنج‌های گرد یا کشیده تزئین و ترنج‌ها در امتداد طولی قالی به تعداد تکرار شده‌اند. طرح‌های ترنجی با توجه به شکل و فرم ترنج‌ها انواع مختلفی دارند و طبق بررسی‌های صورت‌گرفته بافت آن‌ها بیش از سایر طرح‌ها در منطقه رواج داشته است؛ چنان‌که مطابق جدول ۲ بیش از ۴۸ درصد از قالی‌های شناسایی شده طرح ترنجی داشتند.

۱.۱.۳.۱ ترنجی نه‌گلی^۸

این طرح متشکل از ترنج گردی است که یک گل گرد در میانه آن و هشت گل لاله‌عباسی برگ‌مویی و گل‌فرنگ به‌صورت یک‌درمیان در اطراف آن قرار گرفته است.

در برخی نمونه‌ها یک جفت دسته‌گل نه‌تایی در جهت طولی قالی به طرفین ترنج اضافه شده و ترنجی بیضی‌شکل را تشکیل می‌دهند. در

قالی‌هایی که مزین به نقش ترنج نه‌گلی هستند معمولاً زمینه‌ی قالی با چند ترنج بیضی یا چند ترنج گرد و بیضی به‌صورت یک‌درمیان تزیین شده‌اند. با توجه به طرح حاشیه ممکن است علاوه بر ترنج‌های تکرارشونده از چهار لچک نیز در تزیین متن قالی استفاده شده باشد. بنابراین این طرح بر مبنای تکرار چند ترنج در متن قالی، بر روی زمینه‌ای ساده و بدون نقش است که با توجه به نوع حاشیه در برخی نمونه‌ها علاوه بر ترنج‌ها، عنصر لچک نیز مشاهده می‌شود (تصویر ۷).

۲.۱.۳. ترنجی گرد (چرخ چاهی)

این طرح شامل ترنج گرد شانزده پر است که یک گل چند پر در میانه آن و هشت گل فرنگ و گل شاه‌عباسی به‌صورت یک‌درمیان در اطراف آن قرار گرفته و برگرفته از نقش ترنج در طرح «ترنجی ارسک» است. این طرح با توجه به شباهت ترنج آن به چرخ چاه، با نام محلی «چرخ چاهی» نیز شناخته می‌شود. در این طرح، چند ترنج در راستای محور طولی قالی تکرار شده و در برخی نمونه‌ها با توجه به طرح حاشیه، چهار لچک نیز مشاهده می‌شود که معمولاً لچک‌ها یک‌چهارم نقش ترنج هستند. این طرح نیز مانند طرح ترنجی نه‌گلی مبتنی بر تکرار چند ترنج در متن قالی، بر روی زمینه‌ای ساده و بدون نقش است (تصویر ۸).

تصویر ۸: قالی ترنجی گرد (چرخ چاهی) (نگارنده اول)

تصویر ۷: قالی ترنجی نه‌گلی (نگارنده اول)

۳.۱.۳. ترنجی گوری

این طرح شامل ترنج بیضی‌شکل بزرگ با تزیینات گل و برگ ختایی است که در مرکز قالی نقش می‌شده و با توجه به ابعاد قالی، طرفین ترنج و زمینه قالی مزین به دسته‌گل‌های مختلفی بوده‌اند. گفته شده وجه تسمیه این طرح به «گوری» به دلیل شباهت فرم ترنج آن به «قبر» بوده است (تصویر ۹).

۴.۱.۳. ترنجی خوشه‌انگوری

این طرح شامل ترنج‌هایی است که در امتداد طولی قالی تکرار شده‌اند و در برخی نمونه‌ها دارای چهار لچک نیز هستند. لچک‌های این طرح معمولاً یک‌چهارم نقش ترنج در طرح «نقشه جدید» هستند. نقش ترنج در این طرح، نقش مرکزی ترنج در طرح «ترنجی گوری» با اندکی تغییرات است که دسته‌گل‌هایی به نام خوشه‌انگوری به آن الصاق شده است. این طرح معمولاً در قالی‌هایی با عرض کم اجرا می‌شده و مانند طرح‌های «ترنجی نه‌گلی» و «ترنجی گرد» بر مبنای تکرار چند ترنج در متن قالی، بر روی زمینه‌ای ساده و بدون نقش بوده است (تصویر ۱۰).

۲.۲. طرح لچک‌ترنج (نقشه جدید)

این طرح شامل ترنجی کشیده با دو سر ترنج و چهار لچک است که لچک‌ها یک‌چهارم نقش ترنج هستند. درون ترنج نیز با گل‌های شاه‌عباسی و گرد تزیین شده‌اند. اگر این طرح در قالی با عرض کم بافته می‌شود، از تزیینات ترنج و لچک‌ها صرف‌نظر می‌شده است. با توجه به اینکه این طرح آخرین طرحی بوده که در منطقه رواج یافته، با نام «نقشه جدید» خوانده می‌شده است (تصویر ۱۱). مطابق جدول ۳ حدود ۱۳/۵ درصد قالی‌های شناسایی و بررسی شده دارای طرح لچک‌ترنج معروف به نقشه جدید بودند.

تصویر ۱۱: قالی لچک‌ترنج (نقشه جدید) (نگارنده اول)

تصویر ۱۰: طرح ترنجی خوشه‌انگوری (طوافی، آرشبو شخصی)

تصویر ۹: قالی ترنجی گوری (نگارنده اول)

۳-۳. طرح‌های ترکمنی

طرح‌های ترکمنی شامل انواع واگیره‌های تکرارشونده در متن قالی هستند که از قالی‌های ترکمنی اقتباس شده‌اند. طبق اطلاعات حاصل از مصاحبه با بافندگان و تولیدکنندگان، طرح‌های ترکمنی نخستین طرح‌هایی بودند که بافت آن‌ها در منطقه متداول شد و از طریق تجار مشهدی به منطقه راه یافتند. هرچند که نقش زمینه این گروه از قالی‌ها برگرفته از نقوش ترکمنی است، حاشیه برخی از قالی‌ها دارای نقشی کاملاً متفاوت و به سبک شهری هستند (تصویر ۱۲).

۴-۳. طرح‌های عربی

طرح‌های عربی شامل دو نوع طرح واگیره‌ای با نام‌های «نقشه عربی» و «نقشه ماهی» است که به‌وسیله عشایر عرب اطراف فردوس و بیرجند که به‌مرور در بشرویه ساکن شده‌اند، به این منطقه راه یافته است (کریان، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۰/۳/۲) (تصاویر ۱۳ و ۱۴).

صنایع
بهره‌های ایرا

بررسی ویژگی‌های ساختاری
قالی بشرویه، ۱۴۸-۱۳۷

۱۴۴

تصویر ۱۴: قالی با نقشه ماهی (نگارنده اول)

تصویر ۱۳: قالی با نقشه عربی (چوپان‌وفا، آرشبو شخصی)

تصویر ۱۲: قالی با طرح ترکمنی (نگارنده اول)

۵-۳. طرح ارسک

این طرح خود شامل دو طرح معروف به «شاه‌عباسی ارسک» و «ترنجی ارسک» منسوب به شهر ارسک از توابع شهرستان بشرویه است. حدود ۴۵ درصد از بافندگانی که در نظرسنجی پژوهش حاضر شرکت کرده‌اند نیز به شباهت قالی‌های بافته‌شده در شهر بشرویه با قالی‌های مناطق ارسک و حتی فردوس اشاره کرده‌اند. در واقع هم‌جواری این مناطق با بشرویه و مراودات فرهنگی و خانوادگی موقعیت را برای تبادل

طرح و نقش و تجربیات بافت قالی در این مناطق با یکدیگر فراهم کرده است.

تصویر ۱۶: قالی با طرح ترنجی ارسک (نگارنده اول)

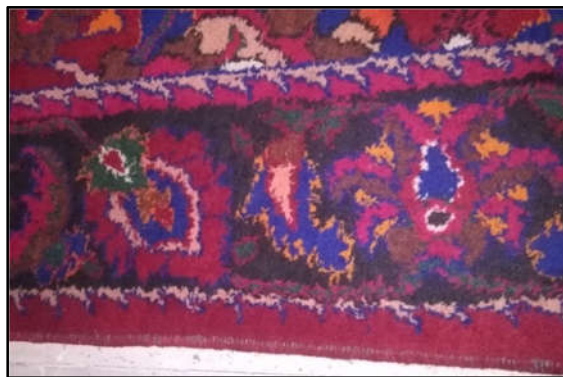
تصویر ۱۵: قالی با طرح شاهعباسی ارسک (نگارنده اول)

تصویر ۱۷: حاشیه واژ (نگارنده اول)

تصویر ۱۸: حاشیه چرکی (نگارنده اول)

تصویر ۱۹: حاشیه مشهدی (نگارنده اول)

۱.۵.۳. شاهعباسی ارسک

این طرح در زیرمجموعه طرح‌های واگیره‌ای است که در متن قالی تکرار می‌شود. در این طرح گل‌های گرد بزرگ و غنچه‌هایی با استفاده از ساقه‌هایی به یکدیگر متصل می‌شوند. این طرح در واقع همان «طرح میناخانی» معروف است در بشرویه با نام «شاهعباسی ارسک» شناخته می‌شود (تصویر ۱۵).

۲.۵.۳. ترنجی ارسک

این طرح متشکل از سه ترنج در طول قالی و دو سرترنج بزرگ است که سرترنج‌ها به ترنج‌های ابتدا و انتهای قالی متصل شده‌اند. طرح ترنجی ارسک دارای حاشیه‌ای مختص به خود است (تصویر ۱۶).

۴. طرح و نقش حاشیه

۱.۴. حاشیه واژ

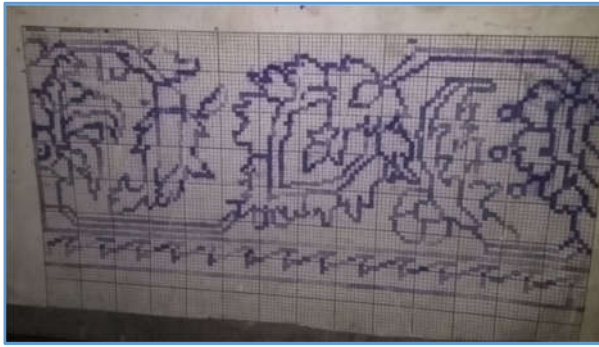
حاشیه واژ متشکل از یک واگیره تکرارشونده با تزئیناتی از گل‌های ختایی و اسلیمی است. با توجه به آنکه طرح این حاشیه به داخل متن ورود کرده است، در گویش منطقه با نام «واژ» به معنای «بالا» خوانده می‌شود (تصویر ۱۷). این حاشیه در زیرمجموعه حاشیه‌های درباری یا سرخود طبقه‌بندی می‌شود.

۲.۴. حاشیه چرکی

این حاشیه که مانند حاشیه واژ در زیرمجموعه حاشیه‌های سرخود یا درباری طبقه‌بندی می‌شود، متشکل از یک واگیره تکرارشونده است که مزین به گل‌های لاله‌عباسی برگ‌مویی، گل‌فرنگ رز و برگ‌های کنگره‌ای شکل است (تصویر ۱۸). در برخی از نقشه‌ها یک دسته گل‌فرنگی و رشویی با نام محلی «گل پیرمرد» از گوشه حاشیه منشعب شده و در محل لچک قرار گرفته است. با توجه به آنکه طرح و نقش این حاشیه دورنمایی از چروکیدگی را در ذهن تداعی می‌کند، در گویش و زبان محلی با نام «چرکی» به معنای چروک و چروکیدگی خوانده می‌شود.

۳-۴. حاشیه مشهدی

این حاشیه متشکل از یک واگیره تکرارشونده است که مزین به گل‌های شاه‌عباسی و برگ‌های کنگره‌ای شکل است. با توجه به آنکه این طرح از طرح‌های رایج در قالی مشهد اقتباس شده است، در منطقه با نام حاشیه «مشهدی» خوانده می‌شود (تصاویر ۱۹ و ۲۰).

تصویر ۲۰: نقشه حاشیه مشهدی (نگارنده اول)

تصویر ۲۱: انواع حاشیه ساده (نگارنده اول)

۴-۴. حاشیه‌های ساده

حاشیه‌های ساده متشکل از دو حاشیه باریک و یک حاشیه پهن میانی با طرح‌های واگیره‌ای تکرارشونده هستند. حاشیه‌های ساده انواع مختلفی دارند و با توجه به آنکه دارای طرح و نقش بسیار ساده‌ای هستند، در بین بافندگان با نام حاشیه «ساده» خوانده می‌شوند (تصویر ۲۱). در نظرسنجی صورت‌گرفته، بافندگان و تولیدکنندگان اظهار می‌نمودند که بافت حاشیه‌های واژ و چرکی به دلیل پیچیدگی نقش و فروش بهتر محصول بیشتر مورد توجه آن‌ها بوده است، اما بررسی نمونه‌قالی‌های شناسایی شده نشان می‌دهد که حاشیه‌های ساده با حدود ۸۶/۵ درصد، بیشترین فراوانی را در میان طرح‌های حاشیه دارند (جدول ۳).

۵. ارتباط طرح و نقش قالی‌ها با ابعاد آن‌ها

نحوه اجرای طرح و نقش حاشیه و متن قالی‌ها کاملاً وابسته به ابعاد آن‌ها، به‌ویژه عرض قالی‌ها بوده است. معمولاً برای قالی‌هایی با عرض کم از

حاشیه‌های باریک و ساده با ترنج‌های کشیده و بیضی شکل استفاده می‌شده است. برای نمونه طرح ترنجی خوشه‌انگوری در قالی‌هایی با عرض ۱/۲۰ متر و طول بیش از ۲ متر بافته می‌شده است. در مواردی نیز بافته‌ها تناسب طرح و حتی شکل و فرم نقوش را برهم می‌زده و با توجه به سلیقه خود یا به‌واسطه عرض قالی، بعضی طرح‌ها را کم‌کار یا پرکار یا جابه‌جا می‌کند. این امر خود به‌مرور زمان باعث شکل‌گیری طرح‌های جدید در قالی

بشرویه شده است. برای نمونه در (تصویر ۲۲) با کم شدن عرض قالی‌های «ب» و «ج» طرح و نقش متن قالی‌ها و ترنج آن‌ها که برگرفته از طرح قالی «الف» است، کم‌کارتر شده‌اند. در قالی «ج» نیز با توجه به کمتر شدن عرض قالی نقوش خوشه‌انگوری و لچک‌ها در متن قالی «ب» حذف شده‌اند. به‌علاوه در قالی «ب» و «ج» به‌جای حاشیه پرکار و پهن واژ قالی «الف» از حاشیه‌های باریک با نقوش ساده استفاده شده است.

الف

ب

ج

تصویر ۲۲: تغییر و تحول طرح و نقش قالی ترنجی گوری با توجه به عرض قالی‌ها (نگارنده اول)

۶. رنگ‌بندی

رنگ‌های به‌کاررفته در قالی بشرویه شامل رنگ‌های سفید، قرمز تیره و روشن، نارنجی، سرخابی، کرم، آبی تیره و روشن، قهوه‌ای، خاکستری تیره و روشن، سبز تیره و روشن، زرد و سیاه بوده است. رنگ غالب زمینه متن و حاشیه قالی‌ها معمولاً قرمز (لاکی) بوده و سایر رنگ‌ها در جزئیات و نقوش به کار می‌رفته‌اند. چهارده رنگ متداول در قالی بشرویه با نام‌های محلی مطابق (جدول ۴) در این منطقه شناخته می‌شوند.

نام رنگ‌ها	سفید	آبی روشن	آبی تیره	خاکستری روشن	خاکستری تیره	سبز تیره	سبز روشن	کرم صورتی	نارنجی روشن	نارنجی تیره	قرمز تیره	قرمز تیره	قهوه‌ای
نام محلی	سفید	ماسی	آبی	فیلی	سیاه	سبز	بلغی	هلی	زرد	آتشی	لاکی	تخم لاکی	جوزی

جدول ۳: رنگ‌های به‌کاررفته در قالی بشرویه و نام محلی آن‌ها (نگارنده)

۷. نتیجه‌گیری

قالی بشرویه را با توجه به مشخصات فنی و طرح و نقش آن می‌توان در زیرگروه قالی‌های روستایی باف طبقه‌بندی کرد. نتایج حاصل از پژوهش فوق نشان می‌دهد که قالی‌بافی پس از رکود برک‌بافی در بشرویه پس از رکود برک‌بافی رواج پیدا کرده است و با استناد بر گفته‌های مسن‌ترین فرد فعال در این زمینه، تاریخ آن به دهه نخست سده چهاردهم شمسی و حدود سال ۱۳۱۰ شمسی بازمی‌گردد. بافت قالی در این منطقه در وهله نخست برای رفع نیاز مردم محلی و مفروش کردن خانه‌ها یا وقف به اماکن عمومی مانند مساجد بوده است. بنابراین این قالی‌ها منطبق با فرهنگ منطقه و به‌صورت باریک و بلند در ابعاد مختلف (بیشتر در اندازه ۱×۳ و ۱/۵×۳ متر) بافته می‌شدند، به‌طوری که معمولاً فضای هر اتاق با سه یا چهار تخته‌قالی مفروش می‌شده است. مازاد تولید نیز برای کسب درآمد به واسطه‌های محلی فروخته می‌شده است.

تولید این نوع از قالی‌ها در برهه‌ای از زمان (فاصله سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۷۵) از رونق خوبی برخوردار بوده است. اما طی دهه‌های اخیر با توجه به تغییر سبک زندگی مردم محلی، رواج استفاده از قالی‌های ماشینی و تمایل بافندگان به بافت قالی‌های سبک شهری از سایر مراکز قالی‌بافی مانند ناین و جز آن به‌مرور زمان از تولید قالی‌های سنتی در منطقه کاسته شد تا جایی که امروزه بافت این نوع قالی‌ها تقریباً منسوخ شده است.

تاریخچه این قالی‌ها از جنس پنبه و پرز آن‌ها از جنس پشم بوده که معمولاً به‌صورت محلی یا از شهرهای مشهد، گرگان، کرمان و سیرجان تهیه می‌شده است. دستوک، قیچی و پکی رایج‌ترین ابزارهای مورد استفاده در بافت قالی بوده‌اند که توسط آهنگران محلی ساخته می‌شدند. بافت قالی‌ها روی دارهای افقی یا خوابیده و چله‌کشی به روش ترکی و توسط سه نفر انجام می‌شده است. گره نیز از نوع راسته فارسی (جهت خواب فرعی پرزها به سمت راست متمایل می‌باشد) است که معمولاً در هر ۶/۵ سانتی‌متر حدود ۱۴ تا ۱۶ گره بافته شده است. در بافت این قالی‌ها از دو پود پنبه‌ای دوازده لا با تاب s به رنگ سیاه استفاده می‌شده که هر دو پود از نظر قطر، جنس و رنگ یکسان بوده‌اند؛ در نتیجه مکانیزم بافت حاصل در این نوع قالی‌ها نیم‌لول بوده است.

شیرازه قالی‌ها از نوع متصل پیچشی ساده تک‌رنگ و به رنگ زمینه بوده است. در سربندی یا ریشه‌بافی نیز سه روش حصیری، پُربباف و نخودی استفاده می‌شده است. معمولاً در بافت قالی‌ها چهارده رنگ به کار می‌رفته که با توجه به طرح و نقش قالی این تعداد متغیر بوده‌اند. این چهارده رنگ عبارت‌اند از: سفید، ماسی، آبی، فیلی، سیاه، سبز، بلغی (برگ تاک)، هلی، زرد، آتشی، لاکی، تخم‌لاکی و جوزی. رنگ‌رزی الیاف نیز توسط شخص بافنده با استفاده از رنگ‌های گیاهی و شیمیایی (رنگ‌های جوهری) صورت می‌گرفت.

طرح‌ها و نقوش رایج در منطقه شامل انواع طرح‌های ترنجی (ترنجی گرد، ترنجی نه‌گلی، ترنجی خوشه‌انگوری، ترنجی جدید)، طرح‌های عربی، ترکمنی، طرح ارسک و انواع حاشیه‌های چُرکی، واژ، مشهدی و ساده بوده است. طبق بررسی‌های صورت گرفته بافت طرح‌های ترنجی با حاشیه‌های ساده بیش از سایر طرح‌ها در منطقه رواج داشته است. با توجه به آنکه بافت قالی در بشرویه پیشینه بسیار طولانی ندارد و محصولی وارداتی از سایر مناطق بافت بوده است، طرح‌ها و نقوش رایج در منطقه نیز اقتباسی بوده که بر اساس نیاز، سلیقه و فرهنگ منطقه بومی‌سازی شده‌اند. برای مثال طرح‌های ترنجی نه‌گلی و حاشیه چُرکی از کرمان، طرح ترکمنی‌های شمال خراسان طی مرادوات تجاری، و نقش عربی از عشایر عرب نواحی بیرجند و فردوس که به‌مرور زمان به بشرویه مهاجرت کرده‌اند، در منطقه رواج یافته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد قالی‌بافان در ابتدا نقوش مورد نظر خود را (از پشت قالی) بر روی کاغذ پیاده می‌کردند یا با قرار دادن

قالی بافته‌شده کنار خود، از روی آن‌ها می‌بافتند و بر اثر تکرار، نقش‌ها را به خاطر سپرده و به‌مرور زمان به‌صورت حفطی‌بافی یا ذهنی‌بافی می‌بافتند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که طرح‌ها و نقوش اغلب اقتباسی بوده و با تغییراتی که بافته هنگام بافت به‌صورت ذهنی یا کپی کردن نقشه‌ها ایجاد نموده، فرم نهایی آن‌ها به‌مرور زمان بومی شده است.

پی‌نوشت‌ها

۱. برگ نوعی پارچه ضخیم است که در خراسان از پشم شتر یا کرک بز تهیه و با دست بافته می‌شود و از آن جامه زمستانی می‌دوزند (معین ۱۳۸۱، ج ۱، ذیل برگ).
۲. در لغت‌نامه دهخدا اصطلاح باهو به‌معنای «بازو- از شانه تا آرنج» آمده است (دهخدا ۱۳۴۳، ج ۱۰، ذیل باهو). به‌علاوه در جای دیگر اشاره شده است که در تداول گناباد خراسان به «نمدهای باریک دو طرف اتاق» اطلاق می‌شود (همان). در مجموعه اسناد آستان قدس رضوی نیز اصطلاح باهو در توصیف نمدهای باریک و بلند به کار رفته است به طوری که طول برخی از نمونه‌ها به ۱۸ متر می‌رسد. شایان ذکر است امروزه اصطلاح باهو در خراسان جنوبی برای قالی‌هایی در ابعاد قالیچه به کار می‌رود.
۳. دستوک یا دفتین ابزاری است که برای کوبیدن پودها پس از هر رج بافت به کار می‌رود.
۴. قیچی ابزاری است که برای پرداخت پرزها به کار می‌رود. در میان بافندگان بشرویه دو نوع قیچی کاربرد داشته: نوع اول قیچی راست که دسته‌ها و تیغه قیچی در یک راستا بوده و دیگری قیچی کج که دسته‌ها بالاتر از تیغه قیچی قرار داشته است.
۵. پکی، تیغ یا چاقو ابزاری بوده که برای بریدن پرزها به کار می‌رفته است.
۶. در گویش محلی بشرویه به گره نامتقارن راست، «زسته گره» گفته می‌شود.
۷. نخ‌های زفت، همان نخ چله‌اند که در مرحله چله‌کشی به‌صورت چهارلا تاب داده می‌شوند و پیش از شروع چله‌کشی، موازی با نخ‌های چله و در طرفین آن‌ها بر روی سردار و زیردار بسته می‌شوند تا در مرحله بافت شیرازه‌ها بر روی آن‌ها پیچیده شوند.
۸. گفتنی است که طرح ترنجی نه‌گلی با حاشیه چرکی را علی شهبایی‌زاده متولد حدود ۱۲۶۰ش از کرمان آورده است. ضمن مصاحبه‌ای که با فرزند ایشان صدیقه شهبایی‌زاده متولد ۱۳۲۰ش صورت گرفت، ایشان این‌گونه بیان کردند که «به یاد دارم کودکی پنج شش‌ساله بودم که پدرم بافته‌ای از راور کرمان برای کمک مالی به او با نام ربابه (شهرت نامعلوم) به بشرویه آورد. او نقشه ترنجی نه‌گلی با حاشیه چرکی را روی دار عمودی گردان می‌بافت که پدرم برای راحتی او گودالی به عرض دار در زیر آن حفر کرده بود که راحت پایش آویزان باشد. او از طریق آموزش و بافت امرار معاش می‌کرد و بعد از هفت هشت سال به شهر خود بازگشت» (شهبایی‌زاده، مصاحبه شخصی، ۱۴۰۰/۴/۱۴).

منابع

۱. برایون، مارسل. ۱۳۷۲. منم تیمور جهانگشا. ترجمه ذبیح‌الله منصوری، بی‌جا: انتشارات کتابخانه مستوفی.
۲. دهخدا، علی‌اکبر. ۱۳۴۳. لغت‌نامه دهخدا (جلد ۱۰ و ۳۸). تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۳. دهوکی، احمد. ۱۴۰۰. مطالب مدیرعامل تعاونی فرش روستایی بشرویه. مصاحبه‌کننده مناسطانی. تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰.
۴. رضوانی، نرگس. ۱۳۸۹. معرفی و شناخت ادبیات عامه شهرستان بشرویه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند. دانشکده علوم انسانی. گروه زبان و ادبیات فارسی.
۵. ژوله، تورج. ۱۳۷۵. برگی از قالی خراسان. ج ۱. بی‌جا: شرکت سهامی فرش ایران.
۶. سلیمی، حسن. ۱۳۹۶. بشرویه: مجموعه‌ای خودپایا. بی‌جا: انتشارات سپهر اندیشه.
۷. شهبایی‌زاده، صدیقه. ۱۴۰۰. مصاحبه‌کننده اکرم عبدالله‌زاده‌مقدم. تاریخ ۱۴۰۰/۴/۱۴.
۸. صوراسرافیل، شیرین. ۱۳۸۳. بر کویرهای سبز جنوب: فرش خراسان. تهران: احیاء کتاب.
۹. کریان، معصومه. ۱۴۰۰. مصاحبه‌کننده اکرم عبدالله‌زاده‌مقدم. تاریخ ۱۴۰۰/۳/۲.
۱۰. قاسمیان، محمدعلی. ۱۴۰۰. مصاحبه‌کننده اکرم عبدالله‌زاده‌مقدم. تاریخ ۱۴۰۰/۳/۶.
۱۱. معین، محمد. ۱۳۸۱. فرهنگ فارسی دو‌جلدی. بی‌جا: انتشارات آدنا.